

Reacties Nederlandse kerken op het Lima-rapport (5)

Overwegingen van de r.k. bisschoppenconferentie bij het rapport 'Baptism, Eucharist and Ministry' van de Faith and Order Commission in de Wereldraad van Kerken

Aan het Secretariaat ter bevordering van de eenheid onder de christenen te Rome.

Utrecht, mei 1984

Het ons door U ter beoordeling toegezonden rapport over 'Baptism, Eucharist and Ministry' van de Wereldraad van Kerken hebben wij bestudeerd aan de hand van de twee door uw Secretariaat aanbevolen vragen.

Alvorens deze vragen te beantwoorden, lijkt het juist om eerst onze waardering voor dit document te motiveren en onze wijze van beoordelen enigszins toe te lichten. Wij realiseren ons, dat wij hier te doen hebben met een oecumenisch theologische verklaring, die tot op heden enig in haar soort is. Zij is om te beginnen het resultaat van ongeveer vijftig jaar studie en overleg door een toenemend aantal theologen uit inderdaad alle christelijke tradities en dit al geruime tijd met een officiële opdracht vanwege de Wereldraad van Kerken. Onder deze thans 120 deskundigen zijn sinds 1968 ook katholieke theologen, ten getale nu van 12, waarvan verschillenden actief bij het tot stand komen van dit document betrokken waren. De voorgelegde tekst betreft vervolgens het hart zelf van de oecumenische problematiek. Hij presenteerde deze op een geserreerde en serene wijze, die geenszins oppervlakkig is, waarin met elementen van consensus en vooral van convergentie ook de nog bestaande geschilpunten naar voren komen.

Tegelijk beseffen wij, dat dit document zich feitelijk voornamelijk als een samenhangend overzicht van convergenties aanbiedt. Deze bedoeling verschilt van die waarin een mogelijke consensus geformuleerd wordt. Wij mogen deze tekst daarom niet overvragen, noch overschatten. Convergentie betekent o.i. dat zich aan beide zijden van de scheidingslijn overeenkomstige ontwikkelingen voordoen, zonder dat deze geheel samenvallen of uit dezelfde bron ontspringen. Convergenties laten wel zien dat er uitzicht is op een mogelijke consensus in de toekomst. Terwijl convergenties dus enerzijds de pijn van het gescheiden zijn niet verhelen, geven zij anderzijds de blijdschap van hoop op overeenstemming. De toeleg om convergenties te ontdekken past zeer goed in 'de oecumenische dialoog', waarvan het Tweede Vaticaans Concilie zegt, dat hij ons helpt om 'samen met onze gescheiden broeders dieper door te dringen in de goddelijke mysteriën en waarheidsgetrouw, liefdevol en nederiger verder te zoeken' (Unitatis Redintegratio 11, 3).

De hoopgevende perspectieven van de convergenties heffen echter de ernst van bestaande geschilpunten niet op. Het onderscheid tussen convergentie en consensus komt in dit rapport zeer wel naar voren, maar het is van belang dat het ook niet uit het oog verloren wordt wanneer deze tekst onder de gelovigen een zelfstandig leven gaat leiden. Wij zullen daarom bij het beantwoorden van de vragen, die ons met betrekking tot de inhoud van dit rapport zijn voorgelegd, naast elementen van herkenning ook andere aanwijzen waarvan wij menen dat zij nader besproken dienen te worden als wij van deze bundel convergenties tot een consensus over al de wezenlijke zaken willen geraken.

De twee vragen waarvoor uw Secretariaat onze aandacht heeft gevraagd, luiden:

1 In hoeverre kunt U in deze tekst het geloof van de Kerk door de eeuwen herkennen?

2 Welke suggesties kunt u doen met het oog op het voortgaande werk van de Commissie voor Geloof en Kerkorde om de voorgelegde tekst vruchtbaar te laten zijn voor haar volgende studie 'Naar een eigentijdse gemeenschappelijke uitdrukking van het apostolisch geloof'?

Onze antwoorden beginnen met ons verstaan van de 'Preface' en volgen dan de orde van de drie onderwerpen.

I Betreffende het principiële deel van de 'Preface'

1 De *uitgangspunten* bij het opstellen van deze drieledige maar tegelijk inhoudelijk sterk samenhangende verklaring lijken ons niet alleen juist vanuit de specifieke positie van de Wereldraad van Kerken maar ook als vertrekpunten voor het aandeel van de Katholieke

Kerk in de oecumenische beweging. Met name zijn voor ons de oogmerken van de Commissie voor Geloof en Kerkorde goed herkenbaar vanwege de overeenkomst met 'Unitatis Redintegratio' als het gaat om de uiteindelijke eenheid als 'de belijdenis van het ene geloof, de gemeenschappelijke viering van de goddelijke eredienst en de broederlijke eensgezindheid van Gods huisgezin' (nr. 2, 4).

2 De *beperking van de doelstelling* tot het beschrijven slechts van die aspecten, die direct of indirect mogelijkheid bieden tot wederzijdse herkenning, laat zich vanuit de convergentiemethode goed begrijpen. Hierbij gaat voor ons evenwel de veronderstelling mee, dat de wezenlijke componenten van Doopsel, Eucharistie en gewijd Ambt in dit geval aan de orde komen. Wel vragen wij ons af of het sacramenteel karakter van heel het heilsbestel en de weliswaar betrekkelijke betekenis van zijn zevenvoudige articulatie niet minstens als context vermeld verdienen te worden.

Het besluit om Doopsel, Eucharistie en gewijd Ambt in één verklaring bijeen te brengen en de wil om hun onderling wezenlijke samenhang ook aan te wijzen, komt goed overeen met onze katholieke benadering, die elk van deze drie sacramenten juist in zijn relatie met de andere twee als kerk-constituerend beschouwt en als een basis-handeling van het samen Kerk van Christus zijn.

3 Wat de *functie van de verklaring* betreft, verwondert ons enigszins de aanbeveling om deze tekst op alle niveaus van het Volk Gods 'geleidelijk te doen aanvaarden', waarbij suggesties ter sprake komen voor het gebruik ervan in de liturgie. Gaat men aldus theologische teksten die nog in bespreking zijn reeds niet hanteren als aanvaarde geloofsbelijdenis? Het maakt immers een wezenlijk verschil uit of men een tekst ter bespreking aanreikt dan wel ter integratie aanbeveelt. Dit laatste kan de bedoeling van dit rapport niet zijn. Binnen de Katholieke Kerk zal zo'n aanbeveling immer een bevestiging vragen door haar leergezag.

II Betreffende het *Doopsel* brengen wij in antwoord op de twee genoemde vragen het volgende onder de aandacht.

1 Is de beschrijving van het Doopsel naar katholieke overtuiging in overeenstemming met het geloof en de praktijk van de Kerk door de eeuwen?

a. Al de wezenlijke aspecten van het Doopsacrament komen in de tekst naar voren. Dit gebeurt bovendien in een samenhang die van geloofsinzicht getuigt met name in zake de christologische fundering van het Doopsel in het leven, de dood en de verrijzenis van Jezus Christus. De presentatie hiervan steunt op goed gekozen titels en heeft een evenwichtige verdeling van de diverse aspecten ten opzichte van elkaar.

b. Wij merken nochtans op, dat in nr. 4 denkelijk ter zake ook hetgeen de traditie als 'de erfzonde' aanduidt, vermeld zou dienen te worden als tegenhanger van de universele strekking van Christus' verlossende dood en opwekking.

c. Ook noteren wij dat in nr. 6 als specifieke gevolgen van de communautaire doop-gemeenschap met Christus alleen de eenheid in belijdenis en dienst naar voren komt, en niet evenzo het 'één van hart en uit één mond verheerlijken van de God en Vader van onze Heer Jezus Christus' (Rom. 15,6). De samenhang tussen Doopsel en Eucharistie komt wel ter sprake in enkele commentaren bij nr. 14b, 14c, 20 en Eucharistie nr. 19. Maar zij mag in het ecclesiologische nr. 6 van de tekst zelf niet ontbreken. De innerlijke oriëntatie van het Doopsel op de viering van de Eucharistie behoort immers bij het nieuwtestamentisch getuigenis over de christelijke eenheid.

Ten slotte is de praktijk van de kinderdoop, juist vanwege haar ecclesiale dimensie, zo diep geworteld in de katholieke traditie, dat ons in deze geen keuze overblijft, onder de voorwaarden weliswaar van voorzien geloofsonderricht en geloofsopvoeding.

d. De specifieke sacramentele samenhang van Doopsel en Eucharistie behoeft weliswaar niet telkens vermeld te worden, maar ook in het Voorwoord wordt de christelijke zending van de gedoopten slechts als 'het vernieuwen van de menselijke samenleving' gekarakteriseerd. In nr. 10 valt de roeping van de gedoopten wederom samen met hun delen in 'een gemeenschap van getuigenis en dienst'. Zonder iets van dit alles gering te achten, zien wij echter in de traditie van de Kerk door de eeuwen ook de overtuiging, dat het binnentreden in de geloofsgemeenschap allereerst uitnodigt om 'vooral aan de geloofs-

genoten' (Gal. 6, 10) aandacht te geven, hetgeen begint met het gemeenschappelijk 'breken van het Brood' (Hand. 2, 42) en het behartigen van de daarin besloten levensopdracht.

Ook het Tweede Vaticaans Concilie heeft deze traditionele zienswijze vertolkt in zijn beschrijving van het Doopsel, waardoor 'de gelovigen in de Kerk worden ingelijfd; (...) voor de christelijke eredienst worden opgeroepen en tot kinderen Gods herboren, moeten zij het geloof dat zij van God door de Kerk gekregen hebben tegenover de mensen belijden' (Lumen Gentium nr. 11, 1). Ook in de decreten over het oecumenisme en over de missieactiviteit melden de conciliaire beschrijvingen van het Doopsel mét het aspect van de incorporatie in de Kerk ook dat van het deelnemen aan de gemeenschappelijke eredienst (zie Unitatis Redintegratio nr. 22, 1; Ad Gentes nr. 6, 3). In de constitutie over de liturgie ten slotte wordt 'het volledig, bewust en actief deelnemen aan de liturgische vieringen' gekwalificeerd als een activiteit, waartoe het Godsvolk juist 'krachtens het Doopsel het recht en de plicht heeft' (Sacrosanctum Concilium nr. 14, 1).

e. Er is een zekere spanning tussen de strekking van nr. 14 en de inhoud van nr. 19. Deze spanning vraagt om meer expliciete aandacht voor het sacrament van het Vormsel als zodanig.

f. Ofschoon nr. 23 over de dag van de doop-bediening zeer juist is, zou denkkelijk met name in verband met het Doopsel van kinderen toegevoegd kunnen worden, dat dit als regel op zondag, de dag van Christus' verrijzenis, worde toegediend.

2 Antwoordend op de tweede vraag die het toekomstige werk van de Commissie voor Geloof en Kerkorde betreft, denken wij aan twee punten.

a. Het door ons geprononceerde aspect van het Doopsel, dat de wezenlijke betrekking tussen het kerkelijke en het eucharistische Lichaam van Christus naar voren brengt, lijkt ons besloten in de convergerende lijnen die het rapport in kaart heeft gebracht. Het zou, dunkt ons, als zodanig genoemd dienen te worden in de te ontwikkelen gemeenschappelijke geloofsbelijdenis, en dit wellicht onder het opzicht waarmee zowel Doopsel als Eucharistie het kerkfunderende Paasmysterie aan de geloofsgemeenschap en haar leden present stellen en op hen toepassen.

b. Wellicht zou in de beschrijving van de Doopviering ook het lofprijzend karakter van zo'n celebratie besproken kunnen worden. De dankzegging en lofprijzing behoren tot de karakteristieken van alle christelijke eredienst, zij gaven zelfs de naam aan de centrale viering, die van de Eucharistie, maar zij verdienen ook aandacht bij dat eerste van de sacramenten, waardoor iemand opgenomen wordt in het heilsproces 'tot lof van de heerlijkheid van zijn genade' (Ef. 1, 6) en bestemd tot het 'verbreiden van de lof van zijn heerlijkheid' (Ef. 1, 12; 1, 14). Het zegeningsgebed over het doopwater in de katholieke liturgie illustreert onze bedoeling. Deze lofprijzing begint in de christelijke samenkomst en laat zich vandaar vertalen naar alle levenssectoren.

III Betreffende de *Eucharistie* zou men aan de hand van de twee vragen het volgende kunnen overwegen.

1 Komt de beschrijving naar katholiek inzicht overeen met het geloof in de Kerk door de eeuwen?

a. De benaderingswijze en presentatie van het eucharistisch sacrament in hun geheel, met de keuze, de typerende betiteling en de ordening der onderdelen, als mede het wisselend woordgebruik en de toonzetting van de tekst, sluiten voor ons herkenbaar bij de traditie in deze aan. De uiteenzetting is naar wat zij positief biedt en verstaan in de zin die door onze katholieke geloofsbeleving bepaald wordt, voor ons geloofsverstaan zeker aanvaardbaar.

b. Terwijl het juist is om het offeraspect van de Eucharistie in relatie te zien met al de mysteriën van Jezus' leven en met name zijn verrijzenis, missen wij toch het expressis verbis vermelden van de wezenlijke en betekeniskrachtige relatie tussen Jezus' daad van 'eucharistieën' tijdens zijn Afscheidsmaal en Jezus' daad van gehoorzaamheid tot de dood op het kruis. Van deze relatie hangt voor ons de even wezenlijke relatie af tussen elke eucharistische viering en het eens voor al volbrachte Offer op het kruis (zie o.a. I Kor. 11, 26). Zoals tijdens het Laatste Avondmaal het aanstaande Kruisoffer reeds in de woordelijk uitgesproken intentie van de Heer aanwezig was, zo viert zijn Kerk in elke eucharistische viering de sacramentele presentie van de Heer juist in en met zijn unieke daad van Zelf-

schenking. Tegenwoordig typeert men hetgeen Christus bij zijn Afscheidsmaal met de zegening van brood en beker deed wel als zijn 'profetische anticipatie' van zijn Kruisoffer, en hetgeen de Kerk sedertdien viert tot gedachtenis als een 'sacramentele anamnese'. Beide vieringen staan gericht op en ontleen hun specifieke inhoud aan hetgeen op het kruis is volbracht. Vandaar onze zorg om in de beschrijving van de Eucharistie de geheel eigensoortige en werkzame presentie van Christus' Kruisoffer onder woorden te brengen, zoals men dit in de katholieke liturgie - en niet alleen in deze - gewend is te doen.

c. In samenhang hiermee zouden wij in nr. 4, waar de betekenis van de Eucharistie ten overstaan van de Vader aan de orde is, dan ook de vermelding verwachten, dat brood en wijn als de sacramentele tekenen van Christus' gehoorzaamheid tot de dood, openbaren wat wij hier vieren. Brood en wijn zijn niet slechts symbolen van schepselijke dankbaarheid voor voedsel en drank, maar ook en bovenal gaven waarover de Heer gezegd heeft: 'Dit is mijn lichaam' en 'Dit is mijn bloed van het Verbond dat vergoten wordt voor velen' (Mc. 14, 22-24 en paral.). Dit betekent dat brood en wijn wezenlijk veranderen. De Heer heeft deze woorden gezegd in de Joods-liturgische context van een zegeningsgebed, over de gaven in zijn handen, sprekend tot God en tevens tot zijn tafelgenoten, die Hij aldus uitnodigde tot 'Amen' zeggen en daadwerkelijk communiceren met de aldus 'gezegende gaven'.

d. In nr. 8 valt ons op, dat de aanbidding van de kerkelijke voorbede 'in gemeenschap met Christus', wel de inderdaad vitale relatie met de hemelse Hoge priester vermeldt, maar niet de sacramentele tekenen van diens unieke én actuele hogepriesterlijke bemiddeling welke op de altaartafel liggen. Toch gaat het hier niet slechts over een voorbede, gedragen door Hoofd en leden van het kerkelijke Lichaam van Christus, doch tevens over een sacramentele voorbede in kracht van 'het offer van het lichaam van Christus' (Hebr. 10, 10) welke in het eucharistische Lichaam van Christus betekend en verwerkelijkt wordt.

De ons vertrouwde beleving van de 'sacramentele tegenwoordigheid' van de Hoge priester met zijn Zelf-gave, lijkt ons niet in tegenspraak met de strekking van dit nr. 8, maar zij zou wel ontkend kunnen worden zonder deze tekst te ontledigen. Op de weg naar een consensus zou deze formulering denkkelijk scherper gesneden dienen te worden en wel met uitdrukkingen van de Kerk door de eeuwen.

e. In nr. 13 wordt een belijdenis van Christus' sacramentele presentie gegeven, maar wij missen een, gezien de historie toch te verwachten beschrijving van de relatie van die presentie tot wat de traditie al van zeer vroeg de 'Sancta' noemt, de door Christus' woord en Heilige Geest blijvend 'geconsacreerde gaven'. De geloofscommunicatie met de Heer die én de Gastheer én Gave is, voltrekt zich op verschillende wijzen, maar is het juist niet door eten en drinken van de 'Sancta' dat zich hier de 'gemeenschap met het lichaam van Christus' en de 'gemeenschap met het bloed van Christus' (1 Kor. 10, 16) voltrekt?

f. Wij zijn ons bewust de tekst van het rapport te lezen vanuit onze eucharistische beleving, maar vragen ons daarbij tevens af of tradities waarin de Eucharistie niet tot het gewone ritme van het kerkelijke leven hoort onze wijze van lezen delen. Eerlijkheidshalve wijzen wij daarom op onze wijze van verstaan, zoals dat nog betrekkelijk kort geleden door het Tweede Vaticaans Concilie is verwoord in de constitutie over de liturgie. Hierin is sprake van 'de persoonlijke aanwezigheid van Christus' zowel in de samengekomen gemeenschap als in de voorganger, zowel in de prediking als 'heel bijzonder' onder de eucharistische gedaanten (Sacrosanctum Concilium nr. 7, 1). Betreffende het offeraspect zegt dezelfde constitutie: 'Onze Verlosser heeft bij zijn Afscheidsmaal het eucharistisch offer van zijn Lichaam en Bloed ingesteld om aldus het Kruisoffer door alle tijden heen tot aan zijn wederkomst te doen voortleven en aan zijn Kerk een gedachtenisviering toe te vertrouwen van zijn dood en verrijzenis' (ibid., nr. 47).

2 Antwoordend op de vraag naar het toekomstig werk van de Commissie voor Geloof en Kerkorde denken wij aan een drietal aspecten.

a. De Eucharistie is ook de viering van het Nieuwe Verbond. Dit vermelden alle vier de instellingsverhalen en maakt deel uit van de Kruisoffer-theologie van de Brief aan de Hebreëen (cf. 8, 8-12; 9, 11; 10, 1-22; 13, 20). Het fundamentele geloofsbegrip 'Verbond' maakt wezenlijk deel uit zowel van Israëls gedachtenisviering als van onze eucharistische gedachtenisviering. Het gaat in beide gevallen uit van een offer en verzekert in beide gevallen Gods verzoenende aanwezigheid.

In de Verbondsvieringen worden vervolgens de betrekkingen van de deelnemers met Christus en God enerzijds, en hun onderlinge verbondenheid anderzijds, zowel onderscheiden als tevens met elkaar in verband gebracht; naar het voorbeeld van de Joodse brood- en bekerzegen wordt in de Eucharistie zowel de gemeenschap met God als met elkaar geactualiseerd. Ten slotte, de regelmatige Verbondsviering bewaart de geloofsaandacht bij Gods immer voortgaande heilshistorie met de mensen; de Eucharistie viert Gods toekomst voor ons als reeds werkelijk in het sacramentele heil van het heden, en dit op grond van Jezus' Passie en Opstanding in het verleden.

b. Aandacht verdient ons inziens ook m.b.t. de Eucharistie de betekenis van het gemeenschappelijk priesterschap van alle gedoopten. Dit collectieve of communautaire priesterschap draagt immers krachtens zijn permanente gemeenschap met zijn hogepriesterlijke Hoofd de eucharistische eredienst. De ontvouwing van enkele nieuwtestamentische gedachten hierover (zie 1 Petr. 2, 4-10; Openb. 1, 6; 5, 9-10) is van belang om de kerkelijke gewijde bedieningen in de juiste context te situeren. Hierbij zou ter verduidelijking een verwijzing naar de onderscheiden taken in een eucharistische viering nuttig zijn, met name de dialoog tussen geloofsgemeenschap en voorganger, de uitdrukking van de geloofsgemeenschap in haar acclamaties en de eigen betekenis van de voorganger als sacramenteel teken van Christus' tegenwoordigheid. Het rapport laat nagenoeg niet zien hoe in de liturgie de opbouw van de gemeenschap blijkt en functioneert, en hoe anderzijds de gemeenschappelijke eredienst de gemeenschap blijft opbouwen.

c. Het gebruik om van de geconsacreerde gaven te bewaren om deze eventueel naar zieken te brengen, is te lang aanwezig in de Kerk, dan dat nr. 32 het voldoende zou honoreren. Het gebruik om de 'Sancta' ook meditatief of met gezamenlijke viering te vereren is te wijd verbreid - al is het niet zo oud als de 'Ziekencommunie' - om de betekenis ervan onvermeld te laten.

IV Betreffende het gewijde Ambt zouden wij op de twee vragen het volgende willen antwoorden.

1 Komt de beschrijving naar katholiek inzicht overeen met het geloof van de Kerk der eeuwen in deze?

a. De tekst bevat alle wezenlijke elementen voor een gesprek over het gewijde ambt vanuit ons verstaan van de gewijde bedieningen, al zal over de betekenis en inhoud hiervan nog veel verheldering nodig zijn. De meer concrete beschrijvingen van het driedelig ministerium van Bisschop, presbyter en diaken vertonen namelijk voldoende overeenkomst met hetgeen ook het Tweede Vaticaans Concilie over de traditie in deze heeft uitgesproken. De innerlijke en structurele eenheid van dit ministeriële drievoud vloeit o.i. blijvend voort uit de ene zending, welke de Heer via de apostelen aan zijn Kerk toevertrouwde. Dit is ook het geval met de drievoudige taak waarbij elke geleding van dit ministerium op haar wijze gericht is: de taak en volmacht tot verkondiging, die tot voorgaan in de sacramentele eredienst, en die tot gemeenteleiding.

b. Herkenbaar is ook de beschrijving van het sacramentele ambt als een door de Kerk onderkend charisma vanwege Christus' Geest, dat de Kerk onder gebed en handoplegging heilig institutionaliseert in het midden van haar gemeenschap. Aldus blijkt en functioneert de wezenlijk bi-polaire structuur der Kerk, die het heil niet zelf scheidt maar immer ontvangt van Christus, haar Hoofd, die Zijn 'dienaren' zendt om namens Hem te verkondigen, te heiligen en hun herder te zijn.

Terzake lijkt ons ook verder met name hetgeen nr. 26 zegt over de persoonlijke, de collegiale en de communautaire dimensie van de ambtsbeleving.

c. Van geloofsbelang is voor ons ook de situering van het kerkelijk ministerie binnen de heilsbemiddelende taak, die Christus aan de geloofsgemeenschap in haar geheel heeft toevertrouwd. Met instemming herkennen wij de principiële volgorde welke het Tweede Vaticaans Concilie vaststelde, namelijk: het unieke en permanente hogepriesterschap van onze Heer als uitgangspunt, vervolgens het gemeenschappelijke priesterschap van alle gedoopten en ten slotte de van Godswege geschonken ambten, die inderdaad 'diensten' zijn zowel ten overstaan van de Hogepriester als van diens blijvende persoonlijke dienst aan zijn volk; de gewijde bedienaren treden binnen deze context op 'in persona Christi' (zie Lumen Gentium nr. 10; Presbyterorum Ordinis nr. 2).

d. De beschrijving van het gewijde ambt zou er echter aan gewonnen hebben als de opbouw zoals bij die van het Doopsel en de Eucharistie vertrokken was bij het initiatief van de Heer zelf in deze. Wij misten nu een duidelijk en volgehouden functioneren van de bijbelse idee van 'zending'. Het was de zending van Godswege waarop onze Heer zichzelf beriep en welke Hij, alvorens naar de Vader terug te keren, in eerste instantie aan de apostelen overdroeg (zie Joh. 20, 21) en mutatis mutandis tevens aan hun toekomstige medewerkers en opvolgers om aldus bij de zijnen te blijven tot aan het einde van de tijden (zie Mt. 28, 2).

Het verschil dat het rapport in nr. 10 aanwijst tussen de opdracht aan de Twaalf en die van hun opvolgers, is ter zake. Maar evenzeer had de continuïteit aangewezen dienen te worden, die historisch aan de dag trad in de feitelijke aanstelling van 'helpers', 'presbyters' en 'episkopen' door de apostelen zelf. Dit vitale gegeven voor de kerkstructuur meldt het rapport slechts in zijn Commentaar bij nr. 21 en indirect in nr. 39.

e. Wij beamen wat gezegd wordt over de heilsbetekenis van de historische continuïteit in de apostolische traditie, die inderdaad meer omvat dan de successie van ambtsdragers, maar zouden dan ook bij deze ambtsuccessie herinnerd willen zien aan de door de Heer beloofde bijstand van zijn heilige Geest, waarvan slechts in een commentaar (nr. 36) terloops melding wordt gemaakt. Behoort het trouwens niet tot het geloof van de Kerk door de eeuwen om de leiding van de heilige Geest te erkennen niet alleen bij het tot stand komen van de canon van het Nieuwe Testament en de Apostolische Geloofsbelijdenis, maar ook bij het wordingsproces zowel van onze eredienst als van de kerkelijke bedieningen?

f. De opneming in dit continue apostolische ambt had dan ook immer het karakter van een biddende viering. Het rapport gebruikt in nr. 41 en 43 hierbij het adjectief 'sacramenteel' en wel met een strekking die wij ten volle herkennen (zoals ook indirect in nr. 39 en 48), maar waarom wordt het woord 'sacrament' hier vermeden, dat zo diep in de traditie wortelt? De geloofsnotie 'sacrament' wil toch juist Gods initiatief en de blijvende kracht van zijn belofte uitdrukken bij de continue doorgave van de ene apostolische zending, en in correspondentie hiermee tevens ons geloofsvertrouwen dat de Heer ook op deze wijze bij zijn gemeenschap blijft.

g. Met het geloofsidee van de continue apostolische zending lijkt ons dat van de apostolische 'collegialiteit' onverbreekelijk verbonden. De Heer begon met zijn zending over te dragen aan een groep en het deel krijgen aan die zending betekende sindsdien tevens opgenomen worden in dat zendings-college. De universaliteit van de apostolische zending weerspiegelt zich voor ons dan ook in de zending en werkzaamheid van het universele bisschoppen-college.

h. Dat de Katholieke Kerk dit college van apostolische opvolgers nog nader bijeengehouden ziet door de drager van de dienst die aanvankelijk aan Petrus werd toevertrouwd, is wel bekend. Deze geloofsovertuiging aangaande Christus' opdracht die in de 'Petrinische dienst' werd geconcretiseerd, wordt door het rapport niet uitgesloten. Maar men zou het rapport toch ook kunnen verstaan in een zin die geen ruimte laat aan deze katholieke overtuiging. Vandaar dat wij meenden dit punt toch even te moeten noemen.

2 Antwoordend op de vraag naar toekomstige studies door de Commissie voor Geloof en Kerkorde menen wij het volgende te moeten zeggen.

a. In een geloofsbelijdenis aangaande Christus' blijvende werkzaamheid in zijn Kerk kan het gewijde ambt niet ontbreken. Daartoe zou de beschrijving in dit rapport meer bewerking behoeven dan in het geval van Doopsel en Eucharistie. Dit echter niet in de zin van uitbreiding maar eerder van meer beknopte stellingname. Hierbij zouden wij de geloofsbegrippen 'apostolische zending' en 'dienaar in Christus' Naam' als sleutelbegrippen naar voren willen brengen.

b. Men zal niet rond de vraag naar de sacramentaliteit van de voornaamste en immer aanwezige kerkelijke bedieningen heen kunnen. De bespreking van wat een 'wijding' is zou gesitueerd dienen te worden in de bredere context van het sacramenteel karakter van Gods heil zoals dit zich in Jezus Christus binnen de menselijke historie mededeelt en manifesteert.

c. Nadere studie van de wijdingsliturgieën, zoals ook met betrekking tot de Eucharistie vruchtbaar is gebleken, lijkt ons sterke aanmoediging te verdienen. Vanuit de liturgische

wortels zou zich wellicht niet alleen een gemeenschappelijke visie kunnen ontwikkelen, maar zou ook de samenhang tussen Eucharistie en ambtsdragers der gemeenschap aan de dag kunnen treden.

d. Ten slotte zal men ook dienen in te gaan op de ecclesiologische vragen die voortvloeien uit de omwenteling die destijds de Reformatie in de kerkstructuur teweeg bracht, zoals het rapport in nr. 19 signaleert. Vragen naar de wettigheid van de destijds aangevangen kerkorde en vragen naar de mogelijke blijvende gevolgen van de destijds voltrokken breuk met de historische vorm van het apostolisch ambt in die tijd.

In de hoop dat er ook voldoende convergentie is in de antwoorden, welke de kerken en kerkelijke gemeenschappen op deze inspirerende verklaring zullen geven, bieden ook wij onze overwegingen hierbij aan.